

Nr 13.

Av herr **Karlsson, Oscar Gottfrid**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningskatt.*

Det statsfinansiella läge, som inträtt med utbrottet av stormaktskriget och det därav föranledda beredskapstillståndet, har ställt ökade krav på alla klasser av befolkningen, och statens medelsbehov föranleder alltjämt nya ofrånkomliga krav, vilka medföra en fortgående stegring av skattetrycket. Såsom framgår av den utredning berörande skattetrycket för olika inkomstklasser, vilken bilagts Kungl. Maj:ts proposition om allmän omsättningskatt, har inkomst- och förmögenhetsskattens utbyggnad med värnskatten medfört en väsentligt skärpt progressivitet i den direkta beskattningen. Denna utveckling har, såsom finansministern anför, motvägts av de indirekta skatternas höjning. Utjämningen har dock varit ofullständig, så att skattetrycket på de högre inkomstskikten visat en relativt starkare höjning. Detta förhållande kan, såsom också finansministern gjort, ur formellt skatteteknisk synpunkt anföras för att vid en ytterligare ökad beskattning lägga en proportionsvis större del på de lägre inkomstskikten. Det är obestriddigt, att den nu föreslagna omsättningskatten i betydande grad kommer att öka skattebördan för dessa lägre inkomstskikt, vilka dessutom fått vidkännas ett förhållandevis större tryck genom den allmänna levnadskostnadsstegringen än andra, högre inkomstklasser. Finansministern har därför vid utformningen av de allmänna principerna för omsättningskatten sökt begränsa verkningarna av denna konsumtionsbeskattning för de lägre inkomstskikten och därvid särskilt för de barnrika familjerna genom att undantaga en rad av de viktigaste livsförnödenheterna från omsättningskatten. Trots de undantag, som föreslagits, komma i alla fall så många nödvändighetsvaror att falla under den föreslagna beskattningen, att en fördyring även av den allra lägsta inkomstklassens och överhuvud taget av de fattiga barnrika familjernas konsumtion icke kan undgås. Det är då obestriddigen ur socialpolitisk synpunkt ett trängande önskemål, att den statsfinansiella nödvändighet, som omsättningskatten utgör, utformas på ett sådant sätt, att dess prisfördyrande verkningar bli så begränsade som möjligt och icke lägga en mera betydande börda på konsumenterna än vad som motsvaras av det rent skattepolitiska syftet med omsättningskatten. Enligt undertecknads mening kan detta önskemål bättre tillmötesgås, om i stället för att skatten uppbares genom det nu föreslagna systemet genom detaljhandeln uppbörderna kommer att äga rum redan på producent- eller partihandelsstadiet.

Mot den allmänna omsättningskatten, sådan den utformats av propositionen, kan allmänt den anmärkningen riktas, att det uppördssystem, som

valts, medför stora svårigheter att tillfredsställande kontrollera redovisningen av skatten. De socialpolitiska betänkligheter, vilka föranlett Kungl. Maj:t att undantaga en del varor från omsättningsskatten, ha i uppbördstekniskt avseende haft den verkan, att svårigheterna med kontrollen komma att ytterligare förstoras. Skulle de uppbördstekniska synpunkterna ha varit avgörande, borde därför alla varor ha medtagits under skatten. Därigenom att skatten gjorts osynlig, d. v. s. icke behöver redovisas särskilt vid försäljningen inom detaljhandeln som ett tillägg till varupriset utan så att säga »inbakas» i detaljpriset, ger detta vidare, så länge skattesatsen är jämförelsevis låg, detaljhandeln möjlighet att fördela den olika på olika varor, vilket givetvis kan medföra nackdelar för konsumenterna.

Även för staten framträda emellertid uppenbara nackdelar av det uppbördssystem, som skall tillämpas enligt det nu föreliggande förslaget. Det är uppenbart, att vid ett system, där skatten gjorts osynlig och vissa varor undantagits från beskattning, hela bördan av kontrollen kommer att påvåla myndigheterna, vilka endast kunna påräkna hjälp av den, som i förhållande till den köpande allmänheten tjänstgör som den egentlige uppbördsmanen, d. v. s. detaljhandeln. Skall kontrollen under sådana förhållanden bli effektiv, förutsätter detta inventering av lagren i detaljaffärerna genom de statliga myndigheternas försorg, samt en fortlöpande kontroll av räkenskaperna. Det är emellertid uppenbart, att även en sådan kontroll måste i betydande grad sakna effektivitet, när det gäller en omsättningsskattepliktig rörelse, vid vilken det material, som användes för densamma och hålles i lager, spelar en mindre roll jämfört med arbetsinsatsen, såsom fallet är inom större delen av de skattepliktiga hantverksföretagen. Det är i detta samband att uppmärksamma, att officiell, fortlöpande statistik beträffande detaljhandelsomsättningen icke föres i vårt land, liksom icke heller uppgiftsskyldighet om omsättningens eller försäljningens storlek föreligger för handels- eller liknande rörelse, med undantag för de uppgifter, vilka skola lämnas i rörelsebilagan till deklaration beträffande inkomst- och förmögenhetsskatt och vilka möjligen skulle kunna ge någon vägledning för bedömande av storleken av omsättningen hos enskild skattepliktig, dock under förutsättning att alla omsatta varor skattebelades. Då enligt propositionen emellertid en del varor skola undantagas från skatteskyldigheten, måste de i den berörda bilagan lämnade uppgifterna anses vara av ringa kontrollvärde.

Man ledes av dessa överväganden till den bestämda uppfattningen, att i varje förslag, där omsättningsskatten skall påläggas detaljhandelsomsättningen och bli föremål för uppbörd genom detaljhandeln, ett sådant system borde ha valts, att omsättningsskatten skall redovisas för sig vid varje försäljning. Därigenom erhålla skattemyndigheterna bistånd med kontrollen från köparnas sida under den förutsättning, att ett skattekvittosystem i förbindelse med skattens införande föreskrives inom hela den skattepliktiga detaljhandeln. I en del andra länder, där omsättningsskatt i detaljhandeln praktiseras sedan längre tid tillbaka, har användande av särskilda skattemärken varit föreskrivet av myndigheterna. Dessa märken ha påklustrats

eller på annat sätt bifogats de inom detaljhandeln använda kassakvitterna.

Ett effektivt sätt att kontrollera detaljhandelns skatteuppbörd vore utnyttjandet av särskilda skattekontrollapparater. A.-B. Svenskt Kontrollregister, ett dotterföretag till Kooperativa förbundet, har tillverkat en provapparat, vilken fungerar på så sätt, att sedan den expedierande försäljaren markerat försäljningsbeloppet på apparaten, denne lämnar ett skattekvitto, vilket upptager den omsättningsskatt enligt viss procentsats, vilken den köpande har att betala. Den redovisande affärsinnehavaren kan med apparatens hjälp vid alla tillfällen avläsa summan av alla utlämnade skattekvitton. Det är också möjligt att låsa denna del av den redovisade apparaturen, vilken under sådana förhållanden endast är tillgänglig för skattekontrollanten, vilken öppnar den med en särskild nyckel och meddelar apparatinnehavaren, hur mycket denna äger att redovisa i skatt. Det är påtagligt, att ett sådant förfaringssätt som det sistnämnda ger den effektivaste kontrollen. Men även om apparatinnehavaren har tillgång till räkneverkets registrering av omsättningsskatten, finnas dock alltså tillfredsställande kontrollmöjligheter, då apparaten är så konstruerad, att den har fortlöpande notering om de inkasserade skattesummornas sammanlagda storlek och endast med hjälp av en speciell nyckel kan ställas om på 0-läge. Där särskilda skäl anses föreligga, kunna givetvis stickprov tagas under hand beträffande riktigheten av redovisad skatt.

Om de detaljaffärer, vilka ha att redovisa omsättningsskatt i runt tal kunna uppskattas till 80,000 för hela landet, skulle den sammanlagda kostnaden för skattekontrollapparater hos samtliga dessa uppgå till omkring 15 miljoner kronor, en relativt billig kontrollanordning med tanke på den intäkt skatten beräknas ge per år räknat och även med tanke på att det måhända kan komma att anses nödvändigt av statsmakterna att uttaga den under längre tid än blott ett enda år. Om denna kontrollapparat skulle komma till användning inom vårt land på sätt, som här antytts, och därvid visa tillfredsställande resultat, kunna därtill sannolikt förutsättningar uppstå för upparbetande av en icke oväsentlig exportmarknad.

Det är vid en närmare granskning av de olika uppbördssätten för en omsättningsskatt emellertid påtagligt, att uppbörd genom detaljhandeln överhuvud taget är oproportionerligt dyrbar och betungande, inte minst på grund av att så många varor äro undantagna från beskattning. Trots de svårigheter, vilka av finansministern påvisats vara förbundna med det andra alternativet, en uppbörd i producent- eller partihandelsskiktet, kan man icke undgå att finna, att en sådan uppbörd genom producenterna eller partihandeln skulle medföra så betydande fördelar både för konsumenterna och för staten, att denna avgjort är att föredraga. Genom att de skattepliktigas antal minskas till måhända en tiondedel av vad de utgöra i detaljhandeln, kommer kontrollproceduren att högst väsentligt förenklas. Därtill kommer, att vid en försäljning från producent eller grossist till återförsäljare den försälda varan så gott som genomgående faktureras och alla försäljningar bok-

föras. Kontrollen torde då lätt kunna ordnas på det enkla sätt, att fakturorna förses med stämplor i form av märken, tillgängliga i den allmänna posten, och vilka anbringas på varje faktura till det belopp, som omsättningsskatten uppgår till, eller ungefärligen samma system, som tillämpas inom värdepappershandeln. De skattepliktiga kunde vidare medges rätt att använda av skattemyndigheterna godkända skattekontrollapparater, som å fakturan direkt avstämpla det belopp, den skattepliktige erlagt till staten. Dyliga apparater tillverkas redan inom landet. Både anbringande av stämplor (märken) och registrering av skattebeloppen medelst apparater lämna mycket goda kontrollmöjligheter, vilka ytterligare kunna förstärkas, om det föreskrives, att köparen har att tillse, att varje faktura är försedd med vederbörlig stämpel (märke eller stämpling) och såväl köparen som säljaren sättas under straffansvar, om bestämmelserna kringgås. De invändningar, som av finansministern i propositionen riktas mot en stämpelbeläggning vid omsättningsskattens uppbärande i *detaljhandeln*, äga uppenbarligen icke tillämpning för partihandeln vid ett sådant dubbelt straffansvar. Såvida stämpelingsapparater användas, innebär detta påtagligen samma verkningar, som om skattemärken automatiskt makuleras.

Det har emot alternativet att förlägga uppbörden av omsättningsskatt hos producenten eller grossisten anförts, att under sådana förhållanden varupriserna i detaljhandeln skulle komma att ökas icke endast med själva omsättningsskatten, angiven i procent av producent- eller grosshandelspriset, utan dessutom med det högre detaljhandelstillägg, som framkomme genom att detaljhandeln beräknade övlig procentuell marginal på det skattebelagda grosshandelspriset. Gentemot denna synpunkt kan emellertid framhållas, att huru än skatteuppbörden ordnas, de särskilda kostnaderna för indrivningen av skatten måste komma att återfalla på konsumenterna i form av prisförhöjningar och att även under förutsättning av att uppbörden förlägges till detaljhandeln varupriserna måste komma att ökas med mera än skattens belopp. Redan det extra arbete, som detaljhandeln nu får vidkännas i samband med de skilda varuransoneringsarna, medföra ökade kostnader, vilka otvivelaktigt måste återverka på varupriserna. Det råder ingen principiell eller praktisk skillnad beträffande det merarbete, som uppbörden av en omsättningsskatt medför. Det innebär påtagligen tillsammantaget mera arbete, i det fall 80,000 försäljningsställen i detaljhandeln skola uppbära, kontrollera och redovisa skatten i småbelopp, än om ett betydligt mindre antal företag skola verkställa uppbörden i större poster. Det har av det största partihandelsföretaget i landet, Kooperativa förbundet, på förfrågan upplysts, att det enligt dess åsikt icke torde bli avsevärt större arbete och kostnader att uppbära och redovisa den på hela den konsumentkooperativa partiförsäljningen fallande delen av en partihandelsskatt än för en av de till förbundet anslutna konsumtionsföreningarna att uppbära sin andel av omsättningsskatten i det fall uppbörden, såsom nu föreslagits i propositionen, skall ske genom detaljhandeln. Såvida de omsatta varorna dessutom skola skattebeläggas efter olika skattebelopp — vilket sannolikt kom-

mer att bli fallet, när den strängare beskattningen av lyxbetonade varor tillkommer — samt en del varor helt undantagas från beskattning, blir med största säkerhet en sådan anordning lättare att genomföra hos fabrikanter eller grossister, där fakturor utskrivs för varje särskild expedition och där också i regel ordnade räkenskaper föras över hur mycket, som sammanlagt försäljes av varje särskild vara under räkenskapsperioden. De inventeringar, som äro nödvändiga för en effektiv kontroll i det fall skatten skall uppbäras genom detaljhandeln — där såväl skattebelagda och icke skattebelagda varor försäljas — bli icke nödvändiga vid uppbörd genom partihandeln.

Det ytterligare skäl, som anförts av finansministern mot att omsättningsskatten påläggas i producent- eller partihandelsstadiet — nämligen att en skatt av denna typ icke skulle drabba de varor, som vid tiden för skattens införande finnas i lager hos detaljhandeln — är givetvis tyngre vägande, då detta förhållande skulle medföra minskade intäkter för statsverket, därigenom att en längre tid skulle förflyta, innan skatten bleve fullt verksam. Om skäl emellertid finnas för antagandet, att skatten kommer att behöva uttagas under en längre period än blott ett enda år, borde det tagas under övertvägande, huruvida ej de vinster i fråga om på längre sikt mera effektiv intäkt för statskassan och av lägre kontrollkostnader, vilka kunde beräknas uppstå genom att uppbörden förlades till ett tidigare distributionsstadium, kunde anses uppväga de omedelbara förlusterna för statskassan vid skattens införande. Det finnes dessutom, såsom finansministern själv påpekat, den utvägen att besluta om en särskild beskattning av de inneliggande lagren. En sådan beskattning synes kunna ordnas på det sätt, att — då skatten är ifrågasatt att träda i kraft vid årsskiftet — på grundval av den inventering, som då i alla fall äger rum inom handelsföretagen, särskilda deklARATIONER infordras av skattemyndigheterna. De skattepliktiga varulagren kunna med ledning av dessa uppgifter sedan belastas med en omsättningsskatt, vilken vederbörande detaljhandlande har att redovisa och erlägga i ett lämpligt antal terminer under året. För att uppskattningen av lagervärdena skulle kunna ske efter enhetliga principer, skulle den skattepliktige vid sidan av bokföringsvärdet ha att ange även det beräknade utförsäljningsvärdet. Denna övergångsskatt på detaljhandelns lager borde givetvis utgå med en lägre procent än den, som skall läggas på partihandelsomsättningen.

Det är påtagligt, att ett uttagande av omsättningsskatten hos produktions- och partihandelsföretagen med den i så hög grad förbättrade kontroll detta innebär skulle medföra betydande fördelar för staten vid sidan av dem, som äro direkt förknippade med denna skatt. Den förenkling, som, enligt vad finansministern själv framhåller, skulle vinnas genom att skatten upptoges hos ett mindre antal företag med relativt välordnad bokföring, skulle icke blott medföra, att staten genom de förbättrade kontrollmöjligheterna finge en mera effektiv intäkt av skatten, utan också, att allmänhetens tilltro till statens förmåga att effektivt kontrollera skatteuppbörden i allmänhet stärktes. Det vore uppenbart i hög grad ofördelaktigt för staten, om denna tilltro

skulle bringas att vackla därigenom att bristfälliga anordningar vidtoges vid uppbörden av en skatt av så uppmärksam natur, som en allmän omsättningsskatt kan antagas komma att bli. Alldeles frånsett, att en sådan utveckling kunde komma att medföra direkt förfång för staten vad angår utbytet av den ifrågavarande skatten, torde det få betraktas som ett viktigt ideellt intresse, att svenska folkets relativt höga moraliska standard icke äventyras genom olämpligt avvägda åtgärder från statsmakternas sida i fråga om beskattningen i allmänhet.

Undertecknad kan sålunda icke ansluta sig till den i Kungl. Maj:ts proposition om förordning om allmän omsättningsskatt föreslagna anordningen, att uppbörden av skatten skall ske genom detaljhandel. Utan särskilda kontrollanordningar kan nämligen icke enligt min åsikt en något så när betryggande redovisning av skatten åstadkommas, detta så mycket mera som skatten icke skall utgå på alla de varor, som omsätts i handeln. Under alla förhållanden är en på detaljhandeln lagd omsättningsskatt ägnad att onödigt höja kostnaderna för uppbörden och i övrigt fördyra varan för konsumenterna.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer undertecknad, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 3 med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt,

att, då en allmän omsättningsskatt av statsfinansiella skäl visat sig nödvändig, denna måtte komma att läggas på omsättningen av de berörda varorna i produktions- och parti-handelsstadiet.

Stockholm den 23 oktober 1940.

Oscar Gottfrid Karlsson.